

# KULTÚRÁNK EGÉSZÉBŐL NÉZVÉST

Beszélgetés Jankovics Marcell filmrendezővel,  
az NKA elnökével

– Egy rádiós interjúban Ön azt nyilatkozta, hogy a kultúra fogalma átértelmezésre szorul. Akárhová nézek, a fesztivál, a produkció, a mulattató műsor meg mindenféle show-*k* az, amit ma kultúráként „adnak el” – miközben a könyv egyszerű árucikké szürkül. Elborzadok: mi folyik itt, mire lehet számítani? A FORDULÓPONT egy korábbi számában tanulmányt közöltünk a magyarországi gyermeklapok helyzetéről. A láttelel siralmas. Ha a három kislányunokám unszolására megállunk az újságos standnál, és mégis beadom a derekam, hogy vásároljak nekik valamit, akkor otthon ezeket a gyerekeknek szánt tucatkiadványokat mielőbb a papírgyűjtőbe ejteném: a silányabbnál is silányabbak. De minden bizonnyal Ön is látja, milyen helyzet alakult ki.

– Én nem vagyok túlságosan járatos a gyermeklapokban, egyet közelről ismerek, amit a Prima Primissima díjra is javasoltam, meg is kapta a Prima díjat. Ez a Süni Magazin.

– *Elő is fizettem a legnagyobbik unokámnak.*

– Nagyon helyes. Érdemes összegyűjteni a lapszámokat és eltenni, hogy később is belelapozhasson a gyerek.

Szakmánál fogva, meg a munkásságomért kapott nemzetközi díjak kapcsán, meg amiatt is, hogy bár nincs saját gyerekem, de általában jól szót értek a gyerekekkel – szóval közelről érintenek a gyermekkultúra kérdései.

Érzékelem például, hogy milyen mértékben csökken az olvasásigény. Ahol nincs megalapozva kisgyerekkorban e kedvtelési vágy, miután már beindul a nemi érés, a kamaszkorban nem lehet a lemaradást behozni. Elemezve a statisztikákat, egyértelmű, hogy az elmúlt nyolc évben a Nemzeti Kulturális Alap nem tartotta be az Alap eredeti célkitűzésében meghatározott sorrendet, amely szerint az első hely az alkotásé, utána következik a kultúra terjesztése, azt követi a kultúra megőrzése, és a negyedik helyen, a legvégén vannak azok a kulturális események, amelyek időközben elfoglalták az első helyet. Elismerem, hogy a fesztiválozásban, a rendezvényekben van egy fontos dolog: ez a közösségteremtés. De a támogatott rendezvényeken csekély arányban jelentkezik az általunk támo-

gattott kultúra. Mi megpróbálnánk helyreállítani az arányokat. És nagyon remélem, hogy a kollégiumok sem fogják elhárítani maguktól például a gyermekkultúrával kapcsolatos alkotói pályázati kiírásokat.

– *Miért nincs az NKA-nak egy gyermekkultúrára összpontosító, gyermekérdekű kollégiuma?*

– Mert nem lehet ennyire lebontani. Az érintett kollégiumoknak megvan az a területe, ahová be kell ágyaznia hatósugarába a gyermekkultúrát.

– *De így minden kollégiumban csak a maradék, csak aprópénz jut a gyermekkultúrára...*

– Ezen kell változtatni! Ha felállítunk egy gyermekérdekű kollégiumot, nem tudnánk létrehozni egy kompetens grémiumot. Jutna egy-egy kurátor a szépirodalomra, a képzőművészetre, a zeneművészetre, az iparművészetre, a mozgóképre, a táncművészetre stb.... Nem tudnának dönteni. Jelen helyzetben minden kollégiumnak megvan a lehetősége, hogy meghatározandó százalékban támogassa a gyermekkultúrát.

*...minden  
kollégiumnak  
megvan a lehetősége,  
hogy támogassa  
a gyermekkultúrát...*

Antidemokratikus a kvóta – egyeseknek a *numerus clausus* jut róla az eszébe, másoknak a *pozitív diszkrimináció*. Én ez utóbbi híve vagyok.

Ha két alkotói támogatás közül választani kell, én mindenképp a gyerekeket megszólító mű támogatását javasolnám. Csak egyetlen példa: Weöres Sándor azért lett a XX. század egyik legnagyobb magyar költője, mert rákényszerült arra, hogy évtizedeken át gyerekverset írjon. A mai felnőtt, aki idézni tud Weörestől, azért teheti, mert gyermekként találkozott a verseivel.

– *Én is erre akartam rávilágítani: aki például Móricz nevével a gyerekkorában találkozott, azt felnőttként is „rátalál”.*

– Van egy másik szempont is: a Nemzeti Erőforrások Minisztériumában egységesülnek a kívánalmak. Figyelemmel akarok lenni arra, hogy a kollégiumok stratégiája, a pályázati kiírások és a döntések harmonizáljanak az oktatási reformmal, az egészségügy és a sport, valamint a szociális, családi és ifjúsági ügyek államtitkárságának a munkájával. Meghatározónak tartom a médiát. Nagyon hiányzik egy ifjúsági televízió, nagy örömmel pártolnám, ha létrejönne egy ifjúsági csatorna.

– *Valamikor megszokott volt, hogy a napilapok hétvégi mellékletében a gyermekek számára is volt (fel)olvasni való. Ma Magyarországon csak elvétve, egy-egy vidéki napilapnak van gyermek és ifjúsági melléklete, egyik országos napilapnak sincs. Magyarország határain túl erre még mindig nagy gondot fordítanak. Azért mégiscsak lehetne/kellene tenni valamit azért, hogy a gyermekirodalmat olvasó gyerek útja az értékes magyar irodalom felé (mintegy lépcsőn) vezessen?*

– A saját gyerekkori emlékeimben kutatva mondom: ha egy felnőtt lapból nem kiemelhetően jelenik meg a gyerekekhez, ifjúsághoz szóló melléklet, akkor az nem rüg labdába. Az én gyermekkoromban a L'Humanité mellékleteként jelent meg a *Vaillant*. Ez lett később a *Pif*. Kaptam anyámtól 3 forintot, amivel begyalogolhattam minden héten Pestre, és megvásárolhattam az egyetlen helyen, ahol ezt kapni lehetett. Ezekben az újságokban rendkívül jól megrajzolt képregények voltak, én ezekből tanultam rajzolni. Számos művész-kortársamnál viszontláttam a *Vaillant* bekötött évfolyamait... Én ezt a formát tartanám szerencsésnek: hogy létrejöjjön olyan gyereklap, ami önállóan is megállja a helyét.

– *Eljutottunk egy másik kardinális kérdéshez: a gyermeknek a felnőtt, a szülő, a pedagógus, a könyvtáros adja kezébe az olvasnivalót. De a már létező, és nagy hagyománnyal rendelkező kulturális gyereklapok is – mint például a Dörmögő Dömötör, a Kincskereső – kimúlóban vannak... Hogy is állunk a mai szülői társadalommal?*

– Az egész olvasáskultúra válságban van. Már a felnőtt sem megy könyvesboltba könyvet vásárolni. Legfőnnebb az Ünnepi Könyvhéten vásárol, ahol dedikáltathat is. Láttam már olyat, hogy a dedikáló asztal mellett végiglapozott, majd hogyanem végigolvasott egy látogató egy könyvet. Számára a könyvhét az olvasás hete volt.

De a lakásokból is kiszorult a könyv – méltán tükrözik ezt a tendenciát az iparművészeti és lakberendezési lapok és a boltok hirdetései. A könyv jobbára csak dekoráció.

Nekem szerencsém volt: én megörököltem a szüleim könyvtárát, de előtte már az unokatestvérek között is körbe-körbe jártak a könyvek.

Másik kérdés, hogy kap-e karácsonyra, és milyen könyvet kap ajándékba a gyerek. A kultúra vizualizálódik, a televízió, az internet, a mobiltelefon révén a képi megjelenítés és képi jelek mindent meghatároznak. Én magam nem művelem az internetes műfajokat, nem írok blogot, de olykor bele-belepillantok, különösen, ha valamire felhívják a figyelmemet. Hát, olybá tűnik, mintha hieroglifákat látnék... A gyermekek nem tanulnak meg rendesen írni, olvasni... Én kilenc éves koromra már túl voltam, többszörösen is, Vernének nálunk meglévő 27 kötetén...

– Kinek a dolga a gyermekek szellemi fejlődését megalapozni, kinek van a kultúra folyamatosságának biztosítéka? – kérdeztük a Fordulópont egyik számában. Ki adja a gyerek kezébe a könyvet, ki közvetíti feléje a kultúrát? Miért tűnt el, például, a jutalomkönyv az iskolából? Hiszen Ön is mondta: alapvető élmény tudni, hogy az a könyv **az enyém**, bármikor elővehetem. Kinek lenne a dolga gondoskodni arról, hogy ismét kapjanak jutalomkönyvet a jó tanulók? Ki ad az iskoláknak pénzt, kinek a feladata lenne, hogy gondosan, korosztálynak megfelelő ajánlások készüljenek, ki gondoskodik arról, hogy ha visszaállítódik a könyvjutalom hagyománya, ne az elfekvő könyvkészletek kerüljenek elosztásra?

– Nem kérdés: a felnőttek dolga. És az Oktatási tárca minden bizonnyal örül majd a javaslatnak.

– A Nemzeti Erőforrás Minisztériumának létrehozása végre lehetőséget ad arra, hogy a gyerek személyiségét a maga egészében, természetes teljességében szemléljük. A gyermek...

– Előbb legyen elég gyermek – mert lassan ez az alapvető probléma, hiánygazdaság folyik ezen a téren is.

– Szóval a gyermek olykor olvasó, olykor sportoló, olykor természetszerető, olykor lusta, máskor szorgalmas, olykor beteg, olykor szorongó, ebben-abbantehetséges, sikeres vagy sikertelen stb. Megszoktuk, hogy hártjuk a felelősséget: családról oktatási intézményre és vissza, miközben egyre mélyül a szakadék az iskola és a család között, a szülő és a pedagógus között. A tévéből, szappanoperákból, show-któl tanulnak „viselkedni” a mai fiatal szülők, az iskola nem segíti a tájékozódásukat, az ön-nevelésükkel. Mindösszesen két olyan periódika van ma Magyarországon, amely hidat épít család és iskola, és a gyerekekkel foglalkozó szakemberek között – és ezek is a létbizonytalanságnak vannak kitéve. Fog valamit változni a folyóirat-támogatás az NKA-nál?

– Remélhetően nem csökken a támogatásra szánt összeg, hanem nő. De túl ezen, az oktatásban, a pedagógusképzésben és továbbképzésben, a kultúra egészében vissza kell térnünk a holisztikus szemlélethez. Az anyagi gondok nem a legsúlyosabbak, a szegénység önmagában nem akadály a kultúrának. „Szegények vagyunk, de jól élünk” – mondta anyám a kitelepítésben is. A szegénység megteremti a kulturális igényeket is – elég csak a sokgyerekes nagycsaládokban szétnézni. Szóval... van tennivaló bőven.

*Kérdeztett: Szávai Ilona*